



Роман ТАРНАВСЬКИЙ

## АНТРОПОЛОГІЧНО- ЕТНОЛОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ ШКОЛИ ЯНА ЧЕКАНОВСЬКОГО

Йдеться про представників Львівської антропологічної школи Яна Чекановського, сформованої вченим у міжвоєнний період, головню на базі працівників Антропологічно-етнологічного інституту Львівського університету. Розглянуто наукові праці таких представників цієї наукової школи, як Болеслав Росінський, Станіслав Клімек, Марта Григашевська, Тадеуш Генцель, Ростислав Єндик, Кароль Стояновський, Ян Брик, Ірена Ульбрих-Кудельська, Гізеля Лемперт, Соломон Чортковер, Станіслав Жеймо-Жейміс, Францішек Вокрой.

**Ключові слова:** антропологія, Антропологічно-етнологічний інститут, Львівський університет, наукова школа, раса, антропологічний тип.

© Р. ТАРНАВСЬКИЙ, 2014

Упродовж 1910—1930-х рр. Львівський університет був одним із світових антропологічних центрів. Антропологія тоді розглядалася у контексті історичних дисциплін, вивчалася у поєднанні з етнологією та первісною історією. У радянський час цей зв'язок був порушений й викладання антропології відбувалося в основному у рамках вивчення природничих наук. На жаль, у нинішній українській народознавчій науці антропології відведене незначне місце. Дається взнаки нестача спеціалістів-антропологів серед народознавців; антропологія й далі вивчається, переважно як біологічна дисципліна.

Характеризуючи історіографію розвитку антропології у Львівському університеті, відзначимо, що діяльність кафедри антропології та етнології (з 1936 р. — кафедри антропології) й Антропологічно-етнологічного інституту Львівського університету, які впродовж 1913—1939/1941 рр. очолював відомий польський антрополог Ян Чекановський, висвітлена в його власних монографіях, статтях і повідомленнях [23—26]. Бібліографія наукових досліджень, присвячених окремо Я. Чекановському, величезна (наголосимо на статтях його учнів — Юзефа Гаєка [29] та Францішека Вокроя [71; 72]). Натомість спеціальних досліджень про інших працівників очолюваних ним кафедри й інституту майже немає (це, передусім, статті у довідкових виданнях [12—16; 20]). Наголосимо лише, що біографію та наукові погляди відомого українського антрополога Ростислава Єндика, який певний час працював в Антропологічно-етнологічному інституті під керівництвом Я. Чекановського, в одній зі своїх статей докладно охарактеризував сучасний львівський етнолог Михайло Глушко [11, с. 414, 416, 419—421, 428, 432—434].

Зважаючи на висловлене, метою цієї статті є характеристика наукових поглядів учнів Я. Чекановського, які у 1920—1930-х рр. працювали у Львівському університеті, й відомі під назвою «Львівська антропологічна школа». На жаль, більшість з цих учених майже не відома серед українських народознавців, хоча результати їхніх досліджень, поза сумнівом, заслуговують на увагу.

У 1913 р. у Львівському університеті було відкрито кафедру антропології та етнології під керівництвом відомого вченого Яна Чекановського. Практично відразу ж після створення кафедри Я. Чекановський організував при ній Антропологічно-етнологічний інститут (заклад) — підрозділ науково-навчального характеру. У ньому на асистентських посадах (заступника асистен-

та (демонстратора), молодшого асистента, старшого асистента або асистента-волонтера) почали працювати найталановитіші учні Я. Чекановського — переважно випускники навчального відділення «Антропологія, етнологія, первісна історія» (до 1923 р. — «Антропологія та етнологія»). Згодом саме вони стали основою т. зв. Львівської антропологічної школи, яка у міжвоєнний період здобула світове визнання [18; 19; 24; 25].

Представників цієї наукової школи об'єднувала, передусім, обґрунтована Я. Чекановським методологія антропологічних досліджень. Вона базувалася на твердженні, що морфологічні особливості населення формувалися в результаті взаємодії декількох «антропологічних складників» («рас»), змішання яких спричинило виникнення й перехідних типів. Різні людські колективи відзначаються кількісним співвідношенням різних «антропологічних складників», для визначення якого Я. Чекановський розробив власну систему математичного аналізу [17, с. 47]. Відзначимо, що саме цей учений першим у Польщі застосував математичну статистику для систематики людини, а його праця «Нарис статистичних методів у застосуванні до антропології» («Zarys metod statystycznych w zastosowaniu do antropologii») [26] стала одним з перших у світі досліджень зі статистики і тривалий період використовувалася як єдиний польський підручник з цієї дисципліни.

Тепер охарактеризуємо наукові погляди головних представників Львівської антропологічної школи Я. Чекановського.

Упродовж 1921—1925 рр. посаду молодшого асистента Антропологічно-етнологічного інституту обіймав Константин Соболевський [25, с. 183]. З його наукових праць «університетського періоду» варто відзначити статтю «Антропологічна характеристика населення Вілейського повіту» («Charakterystyka antropologiczna ludności powiatu wilejskiego») [65], у якій молодий дослідник описав антропологічні особливості населення околиць міста Вілейська тодішнього Віленського воєводства Другої Речі Посполитої (нині — Вілейського району Білорусі).

У 1921 р. старшим асистентом Антропологічно-етнологічного інституту Львівського університету призначили Болеслава Росінського. На той час він уже був доктором філософії з антропології (тема його докторської праці — «Антропологічна характеристика населення Пултуського повіту»), мав потужний нау-

ковий доробок: статті «Дослідження щелеп з польських земель» («Badania nad żuchwami z ziem polskich»), «Антропологічна характеристика населення села Кашиць та околиць Пшеворська в Галичині» («Charakterystyka antropologiczna ludności wsi Kaszyc i okolic Przeworska w Galicji»), а також статті та повідомлення з теми докторської праці [6, арк. 198; 53; 54]. Відзначимо, що її основою стали матеріали польового антропологічного дослідження населення семи сіл гміни Големб'є Пултуського повіту Варшавського воєводства, зібрані Б. Росінським за дорученням Інституту антропологічних наук Варшавського наукового товариства у 1918—1919 роках. Спираючись, насамперед, на методику Рудольфа Мартіна, Фелікса фон Лушана, Я. Чекановського та інших антропологів, дослідник описав головні антропологічні ознаки (зріст, пігментацію шкіри, показники голови, обличчя, носа, губ тощо) населення обстежених теренів.

На початку 1920-х рр., уже працюючи під керівництвом Я. Чекановського, Б. Росінський опублікував низку наукових статей, зокрема «З антропологічних досліджень зубів» («Z badań antropologicznych nad uzębieniem») і «Дослідження знайдених у Польщі неолітичних черепів» («Studia nad czaszkami neolitycznymi znalezione w Polsce») [6, арк. 198]. У 1925 р. він габілізувався (отримав право викладання в університеті) на підставі праці «Доісторичний і сучасний острів Крит в антропологічному відношенні» («Wyspa Kreta przedhistoryczna i współczesna pod względem antropologicznym») [62; 63]. У ній Б. Росінський охарактеризував антропологічні особливості населення Криту на підставі досліджень Ф. фон Лушана, а також краніологічного матеріалу населення середньо-мінойської доби (близько 2000—1580 р. до н. е.) та черепів сучасного населення острова з капиць цвинтарів міст Іракліон і Кидонія. На основі отриманих даних дослідник дійшов висновку, що населення Криту в давнину належало до середземноморського антропологічного типу. Заселення острова відбувалося з Європи, адже в неоліті населення, подібне за антропологічними ознаками до критського, проживало на Балканському півострові та на теренах Центральної Європи. Впродовж історії населення Криту зазнало значних змін: відбулася його індоєвропеїзація, яка відобразилася, передусім, у наявності північноєвропейських та інших домішок у переважаючому середземноморському антропологічному типі. Заздалегідь додамо, що в 1926 р. Б. Росінського номінували

доцентом, а у 1934 р. — титулярним професором. Проте він одночасно й надалі працював старшим асистентом, а упродовж 1930—1939 рр. — ад'юнктом Антропологічно-етнологічного інституту [1, арк. 3, 6; 4, арк. 6; 25, s. 183].

У другій половині 1920-х — у 1930-х рр. учений опублікував статті, присвячені антропологічно-соціальної проблематиці («Спостереження з пограниччя антропології та соціології»/«Spostrezenia z pogranicza antropologii i socjologii» [59]), спадковості антропологічних ознак («З досліджень спадковості у людини»/«Z badań nad dziedzicznością u człowieka» [1, арк. 6]), «Чи може навколишнє середовище спричинити в людини генетичні зміни»/«Does the environment cause the genetical change in man?» [55], «Про спадковість у людини кольору райдужної оболонки ока»/«O dziedziczności barwy tęczówki u człowieka», «Таблиці успадкування антропологічного типу»/«Tabela dziedziczenia typu antropologicznego» [1, арк. 6]), антропологічним особливостям емігрантів до Сполучених Штатів Америки («Польки в Техасі»/«Polacy w Texasie» [58], «Американці польського походження в Техасі»/«The American People of Polish Origin in Texas» [60], «Польська еміграція в Сполучених Штатах Америки з погляду антропології»/«Emigracja polska w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej pod względem antropologicznym», «Європейська еміграція до Сполучених Штатів Америки з погляду антропології»/«Emigracje europejskie do Stanów Zjednoczonych A.P. pod względem antropologicznym» [56]). Також учений готував матеріали до підручника «Онтогенетичний розвиток людини» («Rozwoj ontogenetyczny człowieka») [1, арк. 7]. Серед праць Б. Росінського цього періоду варто відзначити й статті, присвячені антропології народів Океанії: «Маорі і маріорі» («Maori i Mariori») [57], «Черепи телеїв з Бугенвіля» («Czaszki Telei z Bougainville») [61], «Черепи з півострова Газелі та Маркізьких островів» («Czaszki z półwyspu Gazeli i wyspy Marquesas») [54].

Коли в 1925 р. К. Соболевський залишив посаду молодшого асистента Антропологічно-етнологічного інституту, ставку розділили на дві ставки демонстраторів. Ці посади обійняли Станіслав Клімек і Марта Григашевська. За твердженням Я. Чекановського, вже в 1926 р. С. Клімек отримав повну ставку молодшого асистента інституту [25, s. 183]. Проте матеріали його архівної справи дають змогу до певної міри уточнити ці дані: посаду молодшого асис-

тента він обіймав у 1927—1931 рр., а в 1931—1932 рр. був старшим асистентом. У 1927 р. молодий дослідник захистив докторат, а перед від'їздом до США (як стипендіат Фонду Рокфеллера у 1932—1933 рр. він стажувався у Каліфорнійському університеті) встиг габілітуватися (1932) [10].

Свою наукову діяльність як антрополог С. Клімек розпочав у другій половині 1920-х рр. написанням рецензій на антропологічні праці [39; 43], тоді ж зацікавився палеоантропологією [36]. Наприкінці 1920-х — у 1930-х рр. він став одним з провідних дослідників антропології азійських народів. У 1927—1928 рр., спершу як статті в журналі «Kosmos», а згодом окремими брошурами з'явилися праці С. Клімека «Дослідження краніології Північної, Середньої та Східної Азії» («Studja nad kranjologją Azji Północnej, Środkowej i Wschodniej») [46; 47] (саме на її підставі досліднику надали ступінь доктора філософії з антропології) та «Про палеоазійські й ескімоські черепи (Статистичний аналіз матеріалів Г. Монтадона)» («O czaszках paleoazjatyckich i eskimoskich (Analiza statystyczna materiałów G. Montadona)») [41; 42]. Перша присвячена аналізу 256 черепів (відомості про них С. Клімек почерпнув з опублікованих джерел), серед яких 67 належали монголам, 56 — китайцям, 46 — сибірським теленгетам, 39 — чукчам, 16 — корейцям, 13 — айнам, 10 — японцям, п'ять — ескімосам, чотири — алеутам. Опрацювання цього краніологічного матеріалу за допомогою методу статистичного аналізу Я. Чекановського дало змогу С. Клімеку виокремити на досліджуваних теренах палеоазійський, тихоокеанський, центральноазійський, лапоноїдний та арктичний антропологічні типи. Натомість розвідка «Про палеоазійські та ескімоські черепи (Статистичний аналіз матеріалів Г. Монтадона)» важлива тим, що у ній учений дійшов висновку: докладний аналіз палеоазійського краніологічного матеріалу важливий не лише для дослідження антропології Азії, а є, фактично, вступом до антропології народів Америки, яка усе більше почала цікавити С. Клімека. З цього часу, паралельно з дослідженням антропологічних особливостей азійських народів (праці, присвячені краніології тибетців та етносів західної частини Сибіру [38], а також самодійців [37]), він публікував дослідження про американських індіанців.

Уже наприкінці 1920-х рр. світ побачила розвідка С. Клімека «Внесок до краніології американських індіанців» («Przyczynek do kranjologii Indian amerykańskich»)

[44; 45]. Її джерельною базою стала, передусім, інформація про краніологічні збірки Національного музею США у Вашингтоні, почерпнута з наукової літератури, а також відомості з праць відомих учених Юзефа Семірадзького та Рудольфа Вірхова. Слідом за Ю. Семірадзьким, серед первісного населення Південної Америки С. Клімек виділив як основні «расові елементи» ескімоїдний та монголоїдний типи, а також карибську «расу» та «расу» тупі-гуарані. Завдяки інформації з монографії Р. Вірхова дослідник проаналізував 22 черепи, які належали мешканцям території від Лабрадору до Вогняної Землі. На основі опрацьованого матеріалу С. Клімек дійшов висновку, що до складу первісного населення Америки входило чотири головні «расові складники» азійського походження, які визначили й однойменні антропологічні типи: палеоамериканський, арктичний, центральноазійський і тихоокеанський.

На початку 1930-х рр. С. Клімек зацікавився антропологічним районуванням. Ця тема була актуальною у зв'язку зі слабкою розробкою, проблему ускладнювала й розбіжність антропологічної термінології, яку вживали у свої працях різні вчені. В 1932 р. дослідник опублікував розвідку «Синтетична карта антропології Ефіопії та Судану» («Carta antropologica sintetica dell'Etiopia e dell'Sudan») [35] та свою габілітаційну працю «Антропологічне районування» («Terytorja antropologiczne») [48], присвячену територіальному розміщенню «расових складників». Своєю метою у цій праці С. Клімек визначив створення карти антропологічного районування світу. Частиною методики, яку застосував учений, було виділення окремих провінцій на основі антропологічної схожості населення певних територій (у цьому С. Клімек опирався, передусім, на методи Я. Чекановського). На основі морфологічного критерію учений згрупував народи світу за расами та антропологічними типами: «жовта раса» включала лапоноїдний, центральноазійський, тихоокеанський, арктичний, палеоамериканський, палеоазійський, праслов'янський антропологічні типи, «біла раса» — нордичний, субнордичний, північно-західний, іберійсько-острівний або середземноморський, літоральний, вірменоїдний, динарський, альпійський, орієнтальний, меридіональний, а «чорна раса» — нігєрський, австро-африканський, австралоїдний, негроїдний та пігмейський антропологічні типи. Той самий морфологічний критерій дав змогу С. Клімеку систематизувати антропологічні типи за групами. Наприклад, антропологічні типи, поширені серед європей-

ців, учений згрупував у нордичну (нордичний, субнордичний, північно-західний типи), східну (лапоноїдний, праслов'янський), кавказько-альпійську (вірменоїдний, динарський, альпійський) та середземноморську (іберійсько-острівний, літоральний) групи. Далі С. Клімек зробив окрему антропологічну характеристику Азії, Африки, Австралії та Океанії, Америки та Європи. Наприкінці праці вчений навів антропологічну карту світу, де різними кольорами позначив різні «антропологічні складники».

Важливою у науковій біографії С. Клімека стала стаття «Кількісний метод у дослідженнях історії культури» («Metoda ilościowa w badaniach nad historją kultury») [40]. З часу її публікації ученого все більше почала цікавити етнологічна тематика, особливо пов'язана з культурою американських індіанців (у середині 1930-х рр. вона стала основною у дослідженнях С. Клімека). У 1935 р., у співавторстві, він опублікував працю «Аналіз матеріальної культури людей тупі» («An Analysis of the Material Culture of the Tupi People») [34], присвячену структурному аналізу, передусім, матеріальної культури південноамериканського етносу тупі (основою для цього дослідження стали опубліковані джерела). Проте найбільшим досягненням С. Клімека в цей час можна вважати дві його праці з серії «Розподіл культурних елементів» («Culture Element Distribution»): «Структура культури індіанців Каліфорнії» («Structure of California Indian Culture») [49] та «Яна» («Yana») [50]. Остання написана у співавторстві з Едвардом Вілсоном Гіффордом, відомим у майбутньому американським народознавцем, тоді — куратором Музею антропології Каліфорнійського університету м. Берклі (нині — Музей антропології Фібі А. Херст). Передмови до обидвох цих праць написав Альфред Кребер — професор антропології Каліфорнійського університету, директор уже згаданого Музею антропології, один з найвидатніших американських народознавців першої половини ХХ ст., учень засновника історичної школи в американській культурній антропології Франца Боаса [78].

До 1929 р. в Антропологічно-етнологічному інституті Львівського університету на посаді демонстратора працювала й уже згадана М. Григ'лашевська (займалася дослідженням антропологічних особливостей швейцарців [8; 30]). У 1933—1936 рр. старшим асистентом інституту був Тадеуш Генцель, який досліджував пігмеїв Центральної Африки [31].



Крім згаданих штатних працівників (К. Собольський, Б. Росінський, С. Клімек, М. Григлашевська та Т. Генцель), в Антропологічно-етнологічному інституті працювала й низка волонтерів (за свою роботу вони не отримували платні), зокрема Кароль Стояновський, Ян Брик, Ірена Ульбрих-Кудельська, Гізеля Лемперт. Працюючи в Антропологічно-етнологічному інституті у вільний від основної роботи час, ці ентузіасти мали змогу проводити на його базі (під керівництвом Я. Чекановського) свої наукові дослідження.

Серед праць антропологічної тематики відомого у майбутньому історика та археолога К. Стояновського були статті «Краніологічні типи Польщі» («Туру kranjologiczne Polski») [67], «Расові відмінності чоловічих геніталій, а circumcision» («Rasowe zróżnicowanie genitaljów męskich, а circumcision») [65] та «Нариси до первісної антропології Північної Європи» («Szkice do prehistorycznej antropologii Europy północnej») [66]. В останній з них учений проаналізував інформацію про черепи неолітичного населення Швеції, Данії, Англії та північної частини Німеччини, а також шведський краніологічний матеріал залізного віку. На основі праці «Краніологічні типи Польщі» у 1924 р. К. Стояновський здобув ступінь доктора філософії, а на основі «Нарисів до первісної антропології Північної Європи», вже працюючи у Познанському університеті, — габілітувався (1927).

Я. Брик у другій половині 1920-х рр. опублікував статтю, присвячену краніологічному матеріалу з передмістя Мюнхена [21], а на початку 1930-х рр. — «Антропологічні типи Південно-Східної Польщі з огляду на фізичні розвиток та підготовку» («Туру antropologiczne południowo-wschodniej Polski pod względem rozwoju i sprawności fizycznej») [22]. Ця стаття вченого отримала нагороду на Другому конкурсі наукових робіт Об'єднання асистентів Університету Яна Казимира у Львові та Академії ветеринарної медицини у Львові. Основою для її написання стали матеріали антропометричного обстеження 83 юнаків (переважно 1904—1907 рр. народження), які в 1925 р. прибули до Львова для проходження курсу військової підготовки. Ці юнаки походили з Дрогобицького, Золочівського, Львівського, Рава-Руського, Бережанського, Борщівського, Бучацького, Збаразького, Чортківського, Тернопільського, Калуського, Коломийського та Станіславівського повітів. Їхні антропометричні виміри Я. Брик виконав за підручником Р. Мартіна. Під час

опрацювання отриманих даних та написання статті, метою якої був аналіз впливу фізичних навантажень (бігу, стрибків, різноманітних вправ) на організм людини, молодому досліднику допомагали порадами Я. Чекановський, С. Клімек і Т. Генцель.

Авторству І. Ульбрих-Кудельської належить стаття «Людина пізнього палеоліту» («Człowiek młodszego paleolitu») [69]. У ній дослідниця зробила загальний огляд ориньякської та мадленської культур, знахідок т. зв. епіпалеоліту (кінцевого періоду пізнього палеоліту), палеолітичного мистецтва, подала «історичний огляд рас палеоліту», зазначивши, що в ранньому палеоліті можна виокремити лише одну довгоголову «расу» неандертальців, натомість у пізньому палеоліті — довгоголові «раси» кроманьйон, ориньяк і грімальді.

Щодо Г. Лемперт, то вона досліджувала антропологічні особливості євреїв [51].

У 1929—1930 та 1933—1934 рр. асистентом-волонтером Антропологічно-етнологічного інституту Львівського університету працював Роман Ростислав Єндик — один з найвідоміших українських антропологів ХХ ст. У червні 1930 р., як працю на здобуття ступеня доктора філософії з антропології та давньої історії, Р. Єндик представив на розгляд ради гуманітарного факультету університету дослідження «Краніологічний аналіз Львівської козацької могили ХVІІ ст.» («Analiza kranjologiczna Lwowskiej mogiły kozackiej z ХVІІ w.») [5, арк. 2, 7]. У вступі до нього вчений писав: «Львів, як старе місто, містить велику кількість історичних пам'яток, висвітлених у публікаціях лише частково, які можуть пролити багато нового світла на низку історичних, соціальних, антропологічних та інших питань. До такої категорії належать також краніологічні матеріали, які є предметом цієї праці. Знайдені у 1925 р. під час ремонту каналів на площі при перетині вулиць Баторія, Кохановського та Пілсудського (нині — вулиці князя Романа, Костя Левицького та Івана Франка. — Р. Т.), ці кістки становлять вміст козацької могили з часів облоги Львова Богданом Хмельницьким у 1648 р.» [5, арк. 10].

Обсяг текстової частини «Краніологічного аналізу Львівської козацької могили ХVІІ ст.» (разом зі вступом, висновками та списком використаних джерел і літератури) становить 48 сторінок друкованого тексту, проте, зважаючи на значну кількість таблиць з важливим статистичним матеріалом, обсяг праці Р. Єндика становить 130 аркушів архівної справи (без 10 аркушів

матеріалів технічної документації: автобіографії автора, відомостей про час захисту докторської роботи, її рецензентів тощо). Структурно вона поділена на декілька частин, серед яких: «Систематика матеріалу» (поділяючи наявний краніологічний матеріал — більше 200 черепів — на чотири групи за таким критерієм, як ступінь пошкодження), «Стан поховання, стать і вік черепів», «Статистичний аналіз» та «Морфологічний аналіз».

Під час написання докторської праці, крім антропологічних джерел, Р. Єндик використав і матеріали історичних досліджень Михайла Грушевського, В'ячеслава Липинського, Степана Томашівського та інших учених. Це дало йому змогу зіставити різні види та типи джерел і на їхній основі прийти до обґрунтованих висновків. Проведений Р. Єндиком антропологічний аналіз наявного в досліджуваному похованні краніологічного матеріалу підтвердив свідчення письмових джерел про те, що для штурму Львова Б. Хмельницький використав, передусім, не козаків, життя яких беріг, а галицьких селян, залучених до його війська під час походу західноукраїнськими землями, а також татар. Той факт, що знайдена могила знаходилась у передмісті Львова — на незначній віддалі від міських мурів, а також те, що крім людських кісток у ній знайшли кістки коней, на думку Р. Єндика, є доказом того, що полеглих поховали львів'яни, відразу після від'їзду козаків з-під Львова.

З інших праць Р. Єндика періоду його роботи у Львівському університеті варто назвати статтю «Аланські черепи з VIII—IX століть» («Czaszki Alańskie z VIII—IX wieku») [32] (присвячену антропологічним особливостям краніологічного матеріалу з кургану VIII—IX ст. у с. Верхній Салтів, нині Вовчанського р-ну Харківської обл.) та «Стародавня Греція з антропологічного погляду» («Hellada starożytna pod względem antropologicznym») [33].

З 1 квітня 1931 р. по 7 грудня 1939 р. асистентом-волонтером Антропологічно-етнологічного інституту Львівського університету працював Саломон (Соломон) Чортковер. У 1931 р., після успішного захисту докторської праці «Доісторична Іспанія в расовому відношенні» («Hiszpania przedhistoryczna w świetle rasowym»), йому надали ступінь доктора філософії з антропології [2, арк. 92]. Докторська праця молодого дослідника стала основою його монографії 1939 р. «Расова характеристика доісторичного населення Піренейського півострова» («Charakter rasowy przedhistorycznej ludności Półwyspu Pirenejskiego») [27]. У ній С. Чорт-

ковер спершу розглянув етапи первісної історії (епохи палеоліту, мезоліту та неоліту) досліджуваних теренів, проаналізувавши дані про кістяні рештки, знайдені на території півострова. На неоліті вчений зупинився докладніше, адже саме на основі остеологічного матеріалу з цієї археологічної епохи стало можливим виділити чіткі расові особливості населення. С. Чортковер вважав за доцільне поділити територію Піренейського півострова в часи неоліту на декілька районів (археологічних культур), а саме — альмерійський (на півдні сучасної Іспанії), центральний, португальський або західний, та піренейський. Щодо альмерійського району, дослідник особливу увагу звернув на племена іберів, яких вважав спорідненими з берберами Північної Африки, а при характеристиці піренейського району поділив його на три територіальні групи: Країну басків, піренейську зону Каталонії та південно-західну частину Франції. На основі наявних у його розпорядженні даних, вчений дійшов до таких висновків: доіберійська основа населення Піренейського півострова становила середземноморський елемент з певними домішками негроїдного елемента; ібери — представники, передусім, хаміто-орієнтального елемента, натомість баски належать до вірменоїдного типу.

Однією з головних проблем, які досліджував С. Чортковер, були антропологічні особливості євреїв (зважаючи на нацистську пропаганду в 1930-х рр., спростування расистських теорій у цей час набуло надзвичайної актуальності). Цій темі присвячена велика кількість статей дослідника. Він присвятив статтю також расовому складу караїмів [2, арк. 96—102; 28].

Іншим аспектом наукових зацікавлень С. Чортковера була стоматологічна антропологія. Працюючи в Антропологічно-етнологічному інституті, упродовж 1932—1939 рр. він був водночас асистентом Стоматологічної клініки Львівського університету під керівництвом Антонія Цешинського: опікувався її бібліотекою та редагував наукові видання, був секретарем журналу «Polska Stomatologia». Саме завдяки цій співпраці з двома вказаними підрозділами Львівського університету С. Чортковер став одним із засновників стоматологічної антропології. Його авторству належить значна кількість статей з цієї субдисципліни антропології, зокрема: «Про спадковість прогнатизму» («O dziedziczności prognenii»), «Антропологічний чинник у стоматологічній проблематиці» («Czynnik antropologiczny w zagadnieniach stomatologicznych») тощо [2, арк. 96; 7, арк. 3].

Одним з небагатьох працівників Антропологічно-етнологічного інституту, який, на відміну від згаданих дослідників, не закінчив Львівський університет, був Станіслав Жеймо-Жейміс (випускник Ягеллонського університету, учень відомого польського антрополога Юліана Талькі-Гринцевича). У 1931 р. молодий учений отримав стипендію Фондації народної культури Ягеллонського університету, використавши її для стажування у Львівському університеті — у Я. Чекановського. Прибувши до Львова, С. Жеймо-Жейміс з 1931 р. став працювати в Антропологічно-етнологічному інституті Львівського університету [9, арк. 7]. Саме у «львівський» період він написав більшість своїх наукових розвідок: «Населення лужицько-шльонсько-чеського пограниччя» («Ludność rubieży lużycko-śląsko-czeskiej») [73], «Проблема висоти голови та ієрархія антропологічних особливостей» («Problem wysokości głowy a hierarchja cech antropologicznych») [74], «Проблеми систематики в науці про людину» («Zagadnienia systematyczne w nauce o człowieku») [77], «Село Палуцька. Антропологічно-соціальне дослідження» («Wieś Pałucka. Studium antropologiczno-socjalne») [9, арк. 8; 77], «Расова структура Скандинавії» («Struktura rasowa Skandynawji») [75].

У 1936 р. С. Жеймо-Жейміс габілітувався у Львівському університеті на підставі роботи «Проблема лопарів у Європі» («Problem Larończyków w Europie») [9, арк. 7]. Саме відтоді вчений міг би вважатися доцентом кафедри антропології Львівського університету, проте так і не приступив до читання лекцій на його навчальному відділенні «Антропология, етнология, первісна історія». Переїхавши до Варшави, він розпочав викладати у Варшавському університеті, водночас працюючи в Антропологічному інституті Варшавського наукового товариства, фактично — під керівництвом ще одного учня Я. Чекановського — Яна Мидлярського [72].

Після того, як С. Жеймо-Жейміс полишив роботу в Антропологічно-етнологічному інституті Львівського університету, з жовтня 1936 р. його асистентом-волонтером став Францішек Вокрой. Саме під час роботи в цьому інституті географ Ф. Вокрой розпочав антропологічні дослідження, на основі яких написав розвідки «Антропологічні дослідження населення околиць Львова. Село Підберіжці» («Badania antropologiczne nad ludnością okolic Lwowa. Wieś Podbereżce») та «Ку-

банські козаки з антропологічного погляду» («Kozacy Kubańscy pod względem antropologicznym»). Для написання першої з цих статей у 1936 р. Ф. Вокрой провів антропологічні виміри близько 300 мешканців с. Підберіжці (ймовірно — села Підберізці чи Підбірці нинішнього Пустомитівського р-ну Львівської обл.). Упродовж 1936—1938 рр. він проводив антропологічні виміри львівських абітурієнтів (кожного року — бл. 2500 осіб), а в 1937 р. — робітників і торговців (бл. 500 осіб) та випускників шкіл Львова (бл. 350 осіб). Також Ф. Вокрой цікавили антропологічні особливості етнографічних груп українців Карпат: спершу вчений здійснив польові антропологічні дослідження на теренах Гуцульщини (обстежив бл. 500 осіб у районі Микulichин — Ворохта), а в 1939 р. — на території Лемківщини (обстежив бл. 500 осіб в околицях Криниці, нині м. Криниця-Здруй Новосондецького повіту Малопольського воєводства Польщі). У тому ж 1939 р. Ф. Вокрой провів антропологічні виміри населення (бл. 900 осіб) німецьких колоній у Стрийському, Самбірському та Добромильському повітах тодішнього Львівського воєводства [3, арк. 4].

Щодо результатів польового антропологічного дослідження, проведеного Ф. Вокроєм на Лемківщині в 1939 р., то вчений дослідив два населені пункти на південному заході від Криниці-Здруй — Криниця-Село та Поврозник. Він обстежив 375 місцевих мешканців: 258 чоловіків та 117 жінок, яких поділив на чотири вікові групи приблизно по сорок осіб кожна: від 19 до 33 років, від 34 до 39 років, від 40 до 49 років і від 50 до 61 року. Цей матеріал Ф. Вокрой обробив за методом Я. Чекановського. Отримані результати він мав представити на з'їзді курортних лікарів у Криниці-Здруй, поряд з іншими працями, дотичними до курорту та його околиць, проте цьому перешкодив початок Другої світової війни. Лише в 1952 р. Ф. Вокрой оприлюднив результати свого дослідження, опублікувавши об'ємну статтю «Антропологічна характеристика населення з околиць Криниці» («Charakterystyka antropologiczna ludności z okolic Krynicy») [70]. У ній учений навів такі висновкові твердження: склад мешканців Криниці-Села вказує на волоський характер поселення, адже його населення характеризує порівняно високий процент вірменоїдних ознак; натомість населення Поврозника в антропологічному відношенні має ті ж риси, що й степове (причорноморське) населення, зокрема, високий відсоток середзем-



номорських ознак. Таким чином, ці два сусідні села, на думку Ф. Вокроя, мають різне походження: мешканці Криниці-Села є нащадками т. зв. волохів (племен кочовиків-скотарів), а мешканці Поврозника — українського населення Степової зони, яке під тиском монголів і турків мігрувало й оселилося у передгір'ях Карпат та басейні Дністра.

Зазначимо, що ці твердження Ф. Вокроя, особливо щодо населення Криниці-Села, можуть бути піддані критиці, зокрема з боку противників т. зв. волоської колонізації Карпат. Проте спростовувати чи, навпаки, підтримувати їх можна лише після докладного вивчення проблеми. На цей момент ми обмежуємося лише вказівкою на працю Ф. Вокроя як позицію антропологічної історіографії.

З наведеного у статті матеріалу можна зробити такі висновки.

Упродовж 1910—1930-х рр., завдяки видатному антропологу Я. Чекановському, Львівський університет перетворився на один з провідних антропологічних центрів міжвоєнної Європи — осередок формування Львівської антропологічної школи. Її становленню надзвичайно сприяв Антропологічно-етнологічний інститут — науково-навчальний підрозділ Львівського університету, де його випускники могли вдосконалювати та розвивати свої здібності до науки.

Представники Львівської антропологічної школи під час своїх досліджень, які стосувалися, здебільшого, антропологічного районування світу, антропологічних особливостей давнього та сучасного населення певних частин Європи, Америки, Азії чи Африки, застосовували методологію антропологічних досліджень Я. Чекановського, передусім, метод математичної статистики, його концепцію про антропологічні типи та расові складники.

Велике значення для становлення учнів Я. Чекановського як науковців мав також журнал «Kosmos» — друкований орган Товариства природознавців імені Коперника (видавався силами учених-природничків Львівського університету), адже саме у цьому журналі було опубліковано більшість праць представників Львівської антропологічної школи.

1. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. Р-119. — Оп. 1. — Спр. 157а (Личное дело профессора Росинского Болеслава Яновича). — 7 арк.

2. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. Р-119. — Оп. 1. — Спр. 252а (Чортковер Соломон Ілліч). — 114 арк.
3. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. Р-119. — Оп. 1. — Спр. 457 (Личное дело ассистента Вокроя Франца Казимировича). — 6 арк.
4. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. Р-119. — Оп. 1. — Спр. 1242 (Личное дело Росинского Б.И.). — 15 арк.
5. Державний архів Львівської області. — Ф. 26. — Оп. 4. — Спр. 257 (Докторская диссертация Ендик[а] Романа Ростислава на тему «Краниологичный анализ Львовской казацкой могилы XVII ст.» / Jendyk Rostislaw. Analiza kranjologiczna Lwowskiej mogily kozackiej z XVII w. — Lwów, 1930). — 140 арк.
6. Державний архів Львівської області. — Ф. 26. — Оп. 5. — Спр. 1639 (Личное дело профессора Росинского Болеслава). — 198 арк.
7. Державний архів Львівської області. — Ф. 26. — Оп. 5. — Спр. 2078 (Личное дело старшего ассистента Чортковера Соломона). — 3 арк.
8. Державний архів Львівської області. — Ф. 26. — Оп. 5. — Спр. 513 (Личное дело ассистента Григлашевской Марты). — 9 арк.
9. Державний архів Львівської області. — Ф. 26. — Оп. 5. — Спр. 663 (Личное дело доцента Жеймо-Жеймиса Станислава). — 19 арк.
10. Державний архів Львівської області. — Ф. 26. — Оп. 5. — Спр. 857 (Личное дело доцента Климека Станислава). — 403 арк.
11. Глушко М. Антропологічні студії в Науковому товаристві імені Шевченка (кінець XIX — 30-ті роки XX ст.) / Михайло Глушко // Вісник Львівського університету. Серія історична. — 2010. — Вип 45 / за ред. О. Вінниченка. — С. 413—436.
12. Глушко М. Єндик Ростислав (Семкович Роман, Робен) / М. Глушко // Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. I: А-К / видавнича рада: І.О. Вакарчук (голова), М.В. Лозинський (заст. голови), Р.М. Шуст (заст. голови), В.М. Качмар (відп. секретар) та ін. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — С. 491.
13. Мазур О. Єндик Роман-Ростислав / О. Мазур // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2007. — С. 731—732.
14. Мудрий М. Вокрой (Wokroj) Францішек Людвік / М. Мудрий, Р. Тарнавський // Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. I : А-К / видавнича рада: І.О. Вакарчук (голова), М.В. Лозинський (заст. голови), Р.М. Шуст (заст. голови), В.М. Качмар (відп. секретар) та ін. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — С. 302.
15. Рачковський Г. Генцель (Henzel) Тадеуш / Г. Рачковський // Encyclopedia. Львівський національний



- університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. I: А-К / видавнича рада : І.О. Вакарчук (голова), М.В. Лозинський (заст. голови), Р.М. Шуст (заст. голови), В.М. Качмар (відп. секретар) та ін. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — С. 332.
16. *Рачковський Г. Клімек (Klimek) Станіслав / Г. Рачковський // Encyclopaedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. I: А-К / видавнича рада : І.О. Вакарчук (голова), М.В. Лозинський (заст. голови), Р.М. Шуст (заст. голови), В.М. Качмар (відп. секретар) та ін. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — С. 609.*
  17. *Сегеда С.П. Антропологія : Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / Сергій Сегеда. — К. : Либідь, 2009. — 424 с.*
  18. *Тарнавський Р. Антропологія кафедра / Р. Тарнавський // Encyclopaedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. I: А-К / видавнича рада : І.О. Вакарчук (голова), М.В. Лозинський (заст. голови), Р.М. Шуст (заст. голови), В.М. Качмар (відп. секретар) та ін. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — С. 147—148.*
  19. *Тарнавський Р. Антропологічно-етнологічний (антропологічний) інститут (заклад) / Р. Тарнавський // Encyclopaedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. I: А-К / видавнича рада : І.О. Вакарчук (голова), М.В. Лозинський (заст. голови), Р.М. Шуст (заст. голови), В.М. Качмар (відп. секретар) та ін. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — С. 148.*
  20. *Тарнавський Р. Жеймо-Жейміс (Żejmo-Żejmis) Станіслав / Р. Тарнавський // Encyclopaedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. I: А-К / видавнича рада : І.О. Вакарчук (голова), М.В. Лозинський (заст. голови), Р.М. Шуст (заст. голови), В.М. Качмар (відп. секретар) та ін. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — С. 495.*
  21. *Bryk J. Określenie czaszek z grobów rzędowych w Giesing / Jan Bryk // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1926. — T. LI. — Zesz. 1—4. — S. 925—934.*
  22. *Bryk J. Typy antropologiczne południowo-wschodniej Polski pod względem rozwoju i sprawności fizycznej / Jan Bryk // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1930. — Serja A. — T. LV. — Zesz. 1—2. — S. 17—92.*
  23. *Czekanowski J. Antropologia polska w międzywojennym dwudziestolecu. 1919—1939 / Jan Czekanowski. — Warszawa : Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 1948. — 221 s.*
  24. *Czekanowski J. Sprawozdanie z działalności naukowej Zakładu Antropologiczno-Etnologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1924(5) / Jan Czekanowski // Lud. Organ Polskiego Towarzystwa Etnologicznego, wydawany przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze we Lwowie / red. A. Fischer. — Rok 1925. — Serja II. — T. IV (XXIV). — S. 190—193.*
  25. *Czekanowski J. Z działalności Zakładu Antropologiczno-Etnologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie w piętnastolecu. 1914—1928 / Jan Czekanowski // Lud. Organ Polskiego Towarzystwa Etnologicznego, wydawany przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze we Lwowie / red. A. Fischer. — Rok 1928. — Serja II. — T. VII (XXVII). — S. 183—190.*
  26. *Czekanowski J. Zarys metod statystycznych w zastosowaniu do antropologii / Jan Czekanowski. — Warszawa : Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 1913. — IV + 228 s. — (Prace Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. — III Wydział Nauk Matematycznych i Przyrodniczych. — № 5).*
  27. *Czortkower S. Charakter rasowy przedhistorycznej ludności Półwyspu Pirenejskiego / Salomon Czortkower. — Lwów : Towarzystwo Naukowe, 1939. — (96 s. z 14 rysunkami w tekście).*
  28. *Czortkower S. Podłoże rasowe Żydów kaukaskich / Salomon Czortkower // Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie. — 1933. — T. XIII / red. P. Dąbkowski. — S. 107—108.*
  29. *Gajek J. Czekanowski Jan / Józef Gajek // Nauka Polska. — 1958. — № 2. — S. 118—127.*
  30. *Gryglaszewska M. Z badań nad kranjologią Szwajcarii / Martyna Gryglaszewska // Pamiętnik II Zjazdu Słowiańskich Geografów i Etnografów w Polsce w r. 1927 / red. L. Sawicki. — Kraków : Komitet organizacyjny II Z. S. G. E., 1930. — T. II. — S. 193.*
  31. *Henzel T. Pigmeje centralno-afrykańscy / Tadeusz Henzel // Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie / red. P. Dąbkowski. — 1933. — T. XIII. — S. 116—118.*
  32. *Jendyk R. Czaszki Alańskie z VIII—IX wieku / Rościśław Jendyk // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. — Rok 1930. — Serja A. — T. LV. — Zesz. 1—2 / red. I. Zakrzewski. — S. 127—148.*
  33. *Jendyk R. Hellada starożytna pod względem antropologicznym / R. Jendyk // Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie. — 1933. — T. XIII / red. P. Dąbkowski. — S. 115—116.*
  34. *Klimek S. An Analysis of the Material Culture of the Tupi People / S. Klimek, W. Milke. — 1935. — January — March. — Vol. 37. — № 1. — (Reprinted from: American Anthropologist).*
  35. *Klimek S. Carta antropologica sintetica dell’Etiopia e dell’Etiopia / Stanislao Klimek. — Firenze : Palazzo Nonfinito, 1932. — 26 p.*
  36. *Klimek S. Contribution à la systématique des crânes épipaléolithiques / Stanislaw Klimek // Anthropologie. — Prague, 1928. — T. VI. — S. 99—109.*
  37. *Klimek S. Contributo all’analisi raziale della serie craniologica dei Samoiedi / Stanislaw Klimek. — Firenze : Stabilimento Grafico Commerciale, 1931. — 22 p.*
  38. *Klimek S. Dalsze studia nad kranjologią Azji / Stanislaw Klimek // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrod-*

- ników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1930. — Serja A. — T. LV. — Zesz. 1—2. — S. 93—126.
39. Klimek S. J. Matiegka: Lebky a kosti ze staropražkých hřbitovů. (Anthropologie, II, 3—4, s. 183) / Stanisław Klimek // Lud. Organ Polskiego Towarzystwa Etnologicznego, wydawany przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze we Lwowie / red. A. Fischer. — Rok 1925. — Serja II. — T. IV (XXIV). — S. 180—188.
  40. Klimek S. Metoda ilościowa w badaniach nad historią kultury / Stanisław Klimek // Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych / red. F. Bujak i J. Rutkowski. — 1934. — T. III. — S. 57—76.
  41. Klimek S. O czaszkach paleoazjatyckich i eskimoskich (Analiza statystyczna materiałów G. Montadona) / Stanisław Klimek // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1927. — T. XLII. — Zesz. III—VI. — S. 759—781.
  42. Klimek S. O czaszkach paleoazjatyckich i eskimoskich (Analiza statystyczna materiałów G. Montadona) / Stanisław Klimek. — Lwów : I Związkowa drukarnia we Lwowie, 1928. — 22 s.
  43. Klimek S. O czaszkach praskich z XVIII wieku (Uwagi z powodu pracy J. Malý'ego «Staropražské lebky, a kosti z hrobky kostela Sv. Karla Boromejského v Praze». Anthropologie, III, 1925 / Stanisław Klimek // Odbitka z : Przegląd Antropologiczny. Organ Polskiego Towarzystwa Antropologicznego. — Rok 1926. — T. I. — Zesz. I.
  44. Klimek S. Przyczek do kranjologii Indjan amerykańskich / Stanisław Klimek / Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1928. — T. LIII. — Zesz. IV. — S. 809—829.
  45. Klimek S. Przyczek do kranjologii Indjan amerykańskich / Stanisław Klimek. — Lwów : I Związkowa drukarnia we Lwowie, 1929. — 21 s.
  46. Klimek S. Studja nad kranjologią Azji Północnej, Środkowej i Wschodniej / Stanisław Klimek // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1927. — T. LII. — Zesz. III—IV. — S. 665—713.
  47. Klimek S. Studja nad kranjologią Azji Północnej, Środkowej i Wschodniej / Stanisław Klimek. — Lwów : I Związkowa drukarnia we Lwowie, 1928. — 48 s.
  48. Klimek S. Terytorja antropologiczne / Stanisław Klimek. — Lwów ; Warszawa : Książnica-Atlas, 1932. — Zesz. XV. — S. 1—32. — (Prace Geograficzne, wydawane przez prof. E. Romera).
  49. Klimek S. The Structure of California Indian Culture / Stanisław Klimek. — Berkeley, California : University of California Press, 1935. — 70 p. — (Seria «Culture Element Distribution». — T. Ited from: American Archaeology and Ethnology. — Vol. 37. — № 1. — P. 1—70).
  50. Klimek S. Yana / E.W. Gifford, S. Klimek. — Berkeley ; California : University of California Press, 1936. — 30 p. — (Seria «Culture Element Distribution». — T. II ; Reprinted from: American Archaeology and Ethnology. — Vol. 37. — № 2. — P. 71—100).
  51. Lempertówna G. Przynki lwowskie do antropologii Zy-dów / Gizela Lempertówna // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1927. — T. XLII. — Zesz. III—VI. — S. 782—819.
  52. Rosiński B. Badania antropologiczne w powiecie pułtuskim / Bolesław Rosiński // Pamiętnik II Zjazdu Słowiańskich Geografów i Etnografów w Polsce w r. 1927 / red. L. Sawicki. — Kraków : Komitet organizacyjny II Z. S. G. E., 1930. — T. II. — S. 208.
  53. Rosiński B. Charakterystyka antropologiczna ludności powiatu pułtuskiego / X. dr. Bolesław Rosiński // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1923. — T. XLVIII. — Zesz. II—III. — S. 302—360.
  54. Rosiński B. Czaszki z półwyspu Gazeli i z wysp Marquesas / Bolesław Rosiński // Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie / red. P. Dąbkowski. — 1933. — T. XIII. — S. 47—48.
  55. Rosiński B. Does the enviroment cause the genetical change in man? / Bolesław Rosiński // Proceedings of the VI International Congress of Genetics. — New York, 1932. — S. 383—385.
  56. Rosiński B. Emigracje europejskie do Stanów Zjednoczonych A.P. pod względem antropologicznym / Bolesław Rosiński // Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie / red. P. Dąbkowski. — 1933. — T. XIII. — S. 199—201.
  57. Rosiński B. Maori i Mariori. Charakterystyka antropologiczna / X. Bolesław Rosiński // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1927. — T. LII. — Zesz. III—IV. — S. 653—664.
  58. Rosiński B. Polacy w Texasie / Bolesław Rosiński // Ziemia. Dwutygodnik krajoznawczy ilustrowany. Organ Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. — 1930. — Rok XV. — № 23. — S. 473—479.
  59. Rosiński B. Spostrzeżenia z pogranicza antropologii i socjologii / Bolesław Rosiński // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. D. Szymkiewicz. — Rok 1929. — Serja B. — T. LIV. — S. 265—276.
  60. Rosinski B. The American People of Polish Origin in Texas / Boleslav Rosinski // A Decade of Progress in Eugenics. Scientific papers of the Third International congress of eugenics, held at American Musuem of Natural History. New York. August 21—23. 1932. — Baltimore : The Williams & Wilkins Company, 1934. — P. 113—119.
  61. Rosiński B. Czaszki Telei z Bougainville / Bolesław Rosiński // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. — Rok 1932. — Serja A. — T. LVII. — Zesz. I—IV. — S. 1—17.
  62. Rosiński B. Wyspa Kreta przedhistoryczna i współczesna pod względem antropologicznym / Bolesław Rosiński //

- Pamiętnik IV Zjazdu Powszechnego Historyków Polskich w Poznaniu 6—8 grudnia 1925. Referaty. — Lwów : Polskie Towarzystwo Historyczne, 1925. — S. 1—4.
63. Rosiński B. Wyspa Kreta przedhistoryczna i współczesna pod względem antropologicznym / Bolesław Rosiński // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1925. — T. L. — Zesz. II—III. — S. 584—637.
  64. Sobolski K. Charakterystyka antropologiczna ludności powiatu Wilejskiego / Konstanty Sobolski // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1925. — T. L. — Zesz. IV. — S. 1166—1225.
  65. Stojanowski K. Rasowe zróżnicowanie genitaljów męskich, a circumcision / Karol Stojanowski // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1925. — T. L. — Zesz. II—III. — S. 798—818.
  66. Stojanowski K. Szkice do prehistorycznej antropologii Europy północnej / Karol Stojanowski // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1926. — T. LI. — S. 861—924.
  67. Stojanowski K. Typy kranjologiczne Polski / Karol Stojanowski // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1924. — T. XLIX. — Zesz. III. — S. 660—766.
  68. Stojanowski K. Typy rasowe a typy sprawności fizycznej / Karol Stojanowski // Pamiętnik II Zjazdu Słowiańskich Geografów i Etnografów w Polsce w r. 1927 / red. L. Sawicki. — Kraków : Komitet organizacyjny II Z. S. G. E., 1930. — T. II. — S. 213—214.
  69. Ulbrich-Kudelska I. Człowiek młodszego paleolitu / Irena Ulbrich-Kudelska // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. I. Zakrzewski. — Rok 1926. — T. LI. — Zesz. 1—4. — S. 777—860.
  70. Wokroj F. Charakterystyka antropologiczna ludności z okolic Krynicy / Franciszek Wokroj // Przegląd Antropologiczny. — Rok 1952. — T. XVIII. — S. 97—158.
  71. Wokroj F. Profesor Dr Jan Czekanowski (6.IX.1882—20.VII.1965) / Franciszek Wokroj // Slavia Occidentalis. — 1967. — T. XXVI. — S. 269—270.
  72. Żejmo-Żejmis Stanisław / Słownik biologów polskich / pod red. S. Feliksiaka. — Warszawa, 1987. — S. 615.
  73. Żejmo-Żejmis S. Ludność rubieży łuzyccko-śląsko-czeskiej / Stanisław Żejmo-Żejmis. — I Związkowa drukarnia we Lwowie, 1934. — Serja A. — T. LIX. — Zesz. IV. — S. 321—333. — (Odbitka z: Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika).
  74. Żejmis S. Problem wysokości głowy a hierarchja cech antropologicznych / Stanisław Żejmis // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. S. Kulczyński. — Rok 1933. — Serja A. — T. LVIII. — Zesz. I—IV. — S. 393—403.
  75. Żejmo-Żejmis S. Struktura rasowa Skandynawji / Stanisław Żejmo-Żejmis // Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie / red. P. Dąbkowski. — 1933. — T. XIII. — S. 201—202.
  76. Żejmo-Żejmis S. Wieś Pałucka. Studium antropologiczno-socjalne / Stanisław Żejmo-Żejmis // Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie / red. P. Dąbkowski. — 1933. — T. XIII. — S. 106—107.
  77. Żejmo-Żejmis St. Zagadnienia systematyczne w nauce o człowieku / Stanisław Żejmo-Żejmis // Kosmos. Czasopismo Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika / red. D. Szymkiewicz. — Rok 1935. — Serja B. — T. XL. — S. 241—294.
  78. Gifford Edward Winslow (Интернет-ресурс). — Режим доступу : [http://en.wikipedia.org/wiki/Edward\\_Winslow\\_Gifford](http://en.wikipedia.org/wiki/Edward_Winslow_Gifford); Kroeber Alfred L. (Интернет-ресурс). — Режим доступу : [http://en.wikipedia.org/wiki/Alfred\\_L.\\_Kroeber](http://en.wikipedia.org/wiki/Alfred_L._Kroeber).

*Roman Tarnavsky*

LIV UNIVERSITARIAN INSTITUTE  
OF ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY  
AS THE BASIS OF JAN CZEKANOWSKI'S  
SCIENTIFIC SCHOOL

The article has dealt with Jan Czekanowski's Lviv anthropological school that was formed and headed by eminent scientist in the interwar period, mainly on the basis of staff employees' team of Institute for Anthropology and Ethnology of Lviv University. Exposition and evaluation of scientific achievements by a large group of gifted researchers have been presented against the background of 1920s—1930s epoch.

**Keywords:** anthropology, Institute of Anthropology and Ethnology, Lviv University, scientific school, race, anthropological type, craniometry.

*Роман Тарнавський*

АНТРОПОЛОГИЧЕСКО-ЭТНОЛОГИЧЕСКИЙ  
ИНСТИТУТ ЛЬВОВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА  
КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ НАУЧНОЙ  
ШКОЛЫ ЯНА ЧЕКАНОВСКОГО

Речь идет о представителях Львовской антропологической школы Яна Чекановского, сформированной ученым в межвоенный период, в основном, на базе работников Антропологическо-этнологического института Львовского университета. Рассмотрены научные труды ряда представителей этой научной школы.

**Ключевые слова:** антропология, Антропологическо-этнологический институт, Львовский университет, научная школа, раса, антропологический тип, краниология.